ارزیابی موفقیت مددکاران ترویجی زن در استان اصفهان و عوامل مؤثر در آن

امیرمظفر امینی[۱*]، مائده شاهسون[۱] و علی زینل همدانی[۲]

(تاریخ دریافت: ۸۶/۶/۱۲؛ تاریخ پذیرش: ۸۷/۸/۱۸)

چکیده

هدف این پژوهش، ارزیابی موفقیت مددکاران ترویجی زن استان اصفهان و عوامل تأثیرگذار بر آن بوده است. نمونه‌های مورد مطالعه پژوهش که با استفاده از فرمول کوکران شامل ۱۵۶ نفر مددکار ترویجی زن می‌شد، به‌صورت تصادفی انتخاب گردید. ابزار جمع‌آوری اطلاعات پرسش‌نامه‌های محقق‌ساخته‌ای بود که برای اطمینان و اعتماد به‌پایایی آن، از آلفای کرونباخ و برای اندازه‌گیری روایی آن، از تحلیل‌عاملی و آماره K.M.O استفاده شد. ضرایب به دست آمده بدون استثنا، مؤید وجود اعتماد و اطمینان بالا به ابزار جمع‌آوری اطلاعات و مفاهیم و سازه‌های به کار گرفته شده در آن است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که ۶/۵ درصد از مددکاران، موفقیتی بالای متوسط، ۵۰/۳ درصد در حد متوسط و ۴۳/۲ درصدشان موفقیت زیر متوسط دارند. نتایج پژوهش هم‌چنین مبین این است که عوامل تأثیرگذار بر موفقیت مددکاران از یک‌سو عبارت‌اند از، "شناسایی و تلاش برای حل مسایل و مشکلات حوزه فعالیت توسط مددکار"، "مشارکت او در فعالیت‌های آموزشی- ترویجی" و "شناسایی و معرفی مولدین روستایی شایسته" و از سوی دیگر متأثر است از "وجود کتابخانه در روستا"، "وضعیت اقتصادی مددکار"، "شغل او"، "سابقه فعالیت مددکاری‌اش" و "انجام فعالیت‌های گروهی در روستا". با وارد کردن تمام عوامل مورد بررسی در معادله رگرسیون، عواملی که بیشترین تأثیر را در موفقیت مددکاران می‌گذارند نیز به ترتیب "وجود فعالیت‌های مشارکتی در روستا"، "وضعیت اقتصادی مددکار" و "آموزش‌های منظمی که به‌مددکار داده می‌شود"، تشخیص داده شدند.

واژه‌های کلیدی: مددکاران‌ترویجی، زنان‌روستایی، موفقیت، تحلیل‌مسیر، استان اصفهان

مقدمه

بررسی و شناخت نقش ساکنان روستاها و از جمله زنان روستایی، در چارچوب مباحث مرتبط با توسعه منابع انسانی، بدون‌شک پیش‌شرط موفقیت در تدوین و اجرای برنامه‌های توسعه روستایی-کشاورزی است. آشنایی با نقش زنان روستایی و آگاهی از مسائل و مشکلات آنها، گام مثبت و مؤثری در کارآمد کردن برنامه‌های توانمندسازی این گروه است.

در جامعه جهانی امروز، زنان علاوه بر ایفای نقش‌های مدیریتی در خانه و اقتصاد آن، فعالیت‌های‌شان در ابعاد گوناگون، در خارج از خانه و در سطوح مختلف جامعه، از وزن و اعتبار رو به‌فزونی برخوردار شده است. بر اساس آمار سال ۲۰۰۶، درآمد به‌دست آمده از فعالیت زنان در جهان به‌نسبت مردان، ۳۸% بوده است(۲۹). اما آنچه که مربوط به ایران است، به‌دلیل نبود تفکیک جنسیتی در سرشماری‌های کشاورزی، آمار و اطلاعات دقیقی در مورد کار و فعالیت زنان روستایی و نقش‌های اقتصادی- اجتماعی آنها در اختیار نیست. بدون‌شک

۱. به ترتیب استادیار و دانش‌آموخته کارشناسی ارشد توسعه روستایی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه صنعتی اصفهان

۲. دانشیار مهندسی صنایع و سیستم‌ها، دانشگاه صنعتی اصفهان

* : مسئول مکاتبات، پست الکترونیکی: aamini@cc.iut.ac.ir

[Downloaded from jcpp.iut.ac.ir on 2026-11-27]

[DOR: 20.1001.1.22518517.1387.12.46.31.5]

زنان روستایی ایران که در فعالیت‌های درون خانه و مدیریت آن - مثل تمام بانوان ایرانی - نقش درجه اولی دارند، در فعالیت‌های اقتصادی نیز دارای نقش ویژه‌ای هستند(۱۵). با توجه به‌یک چنین نقش بالفعلی، جای شبهه‌ای نخواهد ماند که "آموزش بانوان جوامع روستایی با هدف افزایش توانمندی در مدیریت خانه و فعالیت‌های اقتصادی از یک سو و ارتقای سطح آگاهی‌های اجتماعی و مدنی آنها از سوی دیگر، باید از توجه و امعان نظر ویژه‌ای برخوردار گردد"(۲).

برای بالا بردن کیفیت و اثربخشی آموزش‌ها، حضور فعالانه رهبران زن در جامعه روستایی می‌تواند واجد اثرات ویژه‌ای باشد. این گروه با ایفای نقشی واسط، به‌بهترین شکل می‌تواند تغییرات بایسته‌ای را در عرصه‌های اجتماعی انتشار داده، منشاء و موجد پدیداری دگرگونی‌های اجتماعی مثبتی گردد. علاوه بر ایفای نقش کلیدی در رسانش نوآوری، این رهبران از طریق برقراری ارتباطی دایمی و محکم بین سازمان های متولی امر و جامعه روستایی، می‌توانند نقشی کلیدی در فرایند توسعه روستایی به‌عهده گیرند. از این جهت است که برای تضمین موفقیت طرح‌های ترویجی، استفاده از رهبران محلی موکدا، مورد توصیه قرار گرفته است(۸، ۱۰ و ۱۳). هم‌چنین برقرار شدن و ادامه پیدا کردن راحت‌ترِ ارتباط بین زنان روستایی با رهبران محلی و یا مروجان زن، و نیز درک متقابل بهتری که اینان از یکدیگر خواهند داشت(۱۱)، از جمله دلایلی بوده است که بدون‌شک سازمان ترویج کشاورزی در پروژه‌ای به نام "پروژه مددکاران ترویجی"، به‌تشکیل نهاد رهبران محلی برای زنان پرداخته است. شرح مختصر چگونگی شکل‌گیری این نهاد به‌قرار زیر است:

سازمان ترویج کشاورزی از سال ۱۳۶۴، با توجه به پراکندگی مناطق روستایی، وجود اقلیم‌های متفاوت و تنوع در محصولات کشاورزی، اقدام به‌شناسایی، سازماندهی و آموزش افرادی از بین نیروهای محلی، تحت عنوان مددکاران ترویجی کرد. جهاد سازندگی نیز در سال ۱۳۶۴، آیین‌نامه نیروهای معین را به‌تصویب رسانده، از سال ۱۳۶۵ به استان‌ها ابلاغ شد. این افراد در سال ۱۳۷۰ به‌دنبال بازشناسی نیروهای معین، تحت عنوان جدیدی به‌نام مروج روستایی قرار گرفته(۴)، بعد از ادغام دو وزارتخانه جهاد سازندگی و کشاورزی، با عنوان کلی مددکاران ترویجی به‌خدمات خود ادامه دادند.

چنان‌چه ذکر شد، وجود مددکاران، آن‌هم از قشر بانوان، در برنامه‌های رشد و توسعه روستایی ضرورتی غیرقابل انکار است، چرا که مطالعات گوناگون، مؤید این واقعیت است که هر کجا از مددکاران در برنامه‌های توسعه روستایی استفاده شده است، طرح‌های اجرا شده موفقیت بیشتری داشته‌اند. بنابراین، و در نخستین گام، آگاهی از چگونگی فعالیت‌های مددکاران ترویجی زن، و امکان ارزیابی درجه موفقیت آنها در فعالیت‌های مددکاری‌شان، می‌تواند در فهرست طرح‌های مطالعاتی، از اولویت ویژه‌ای برخوردار شود. در همین راستا، این پژوهش به‌ارزیابی موفقیت مددکاران ترویجی زن و شناخت و بررسی عوامل مؤثر در آن، از دو جنبه :

- ارزیابی میزان موفقیت مددکاران ترویجی در راستای وظایف تعیین شده؛
- بررسی و ارزیابی عوامل مؤثر در موفقیت یا عدم موفقیت آنها، خواهد پرداخت.

بررسی منابع

پژوهش‌گران گوناگونی تلاش کرده‌اند پدیده‌ی رهبری را مورد توجه و بررسی قرار داده، برخی از آنها، مطالعات و پژوهش‌های خود را پیرامون بررسی و شناخت ویژگی‌ها و صفات روانشناختی رهبر متمرکز کرده‌اند. گروهی دیگر نیز پدیده رهبری را براساس رفتار رهبر در گروه مورد مطالعه قرار داده‌اند (۱۶). رست نیز به رهبری فراصنعتی به‌عنوان یک رهبری جدید که می‌تواند مؤسس یک مدرسه نو در رهبری باشد، اشاره نموده، رهبری را یک ارتباط مؤثر بین رهبران و پیروانی که می‌خواهند تغییرات واقعی و تأثیرگذار بر اهداف

[Downloaded from jcpp.iut.ac.ir on 2026-11-27]

[DOR: 20.1001.1.22518517.1387.12.46.31.5]

متقابل‌شان بگذارند، معرفی کرده است. او اعتقاد دارد که اصولاً تقابل دینامیکی بین رهبران و پیروان نادیده گرفته می‌شود و استدلال می‌کند که انتقال از الگوی صنعتی به‌الگوی فرا-صنعتی، برای جامعه ضروری است(۲۴). سورنسون و اپ به مقایسه کیفیت رهبری در چهار شهر استرالیا پرداخته و در تحلیل اطلاعات خود نشان می‌دهند که پیش‌زمینه‌ها، سبک‌ها و توانایی‌های رهبران در شهرهای مورد بررسی متفاوت بوده، و نمی‌توان برای رهبری تمام جوامع، نسخه‌ای واحد پیچید. این دو پژوهش‌گر، رهبری را در بلندای دو مفهوم توسعه اجتماعی و توسعه اقتصادی، مهم دانسته‌اند(۲۷). بولتون، در نوشتار خود به‌نقش رهبران محلی در شناخت تغییرات، فناوری‌ها، تطبیق مردم با تغییرات و تشویق آنها به فعالیت‌های مشارکتی پرداخته، معتقد است رهبران محلی شرط لازم برای مشارکت مردم در فرایند سیاست‌های دولتی و محلی که در نتیجه آن، سرعت تغییر افزایش می‌یابد، هستند(۲۰).

در پژوهشی که در ارتباط با اثربخشی مددکاران در آذربایجان غربی انجام گرفته است، پژوهشگران به‌این نتیجه رسیده‌اند که فعالیت مددکاران فعال در محدوده مطالعات‌شان، اثربخش بوده، ۷۲/۹ درصد از زنان روستایی، اثربخشی این فعالیت‌ها را، در حد زیاد و بسیار زیاد ارزیابی کردند(۳). در گامبیا، با هدف توانمندکردن کشاورزان در به‌کارگیری تکنولوژی‌های جدید، برنامه‌ای به‌اجرا درآمده که در آن از مددکاران ترویجی استفاده شده است و عمده موفقیت برنامه اجرا شده را مرهون مشارکت مددکاران ارزیابی کرده‌اند(۲۸). در کانادا نیز برای برپایی انجمن‌هایی متشکل از گوسفندداران، مرغداران، خیاطان و هم‌چنین ایجاد باشگاه جوانان روستایی، و تاسیس نهادهای مرتبط با زنان، از مددکاران استفاده شده، بر نقش آنها در رشد و توسعه روستایی، تاکید بسیار می‌گردد(۱۷). هورن و وارن، در سه کشور فیلیپین، اندونزی و ویتنام، دریافتند که پذیرش سریع‌تر تکنولوژی، در گرو مشارکت کشاورزان بوده و این مددکاران هستند که زمینه‌های مشارکت کشاورزان را فراهم می‌کنند(۲۱). اسچلمن در مطالعه‌اش به‌این نتیجه رسیده است که مهم‌ترین منابع حمایت اجتماعی از کشاورزان، اعضای خانوار، کلیسا، مددکاران، دوستان و همسایگان هستند. این در حالیست که مراکز موجود برای خدمت رسانی به‌کشاورزان، به‌عنوان کم‌اثرترین منابع عمومی حمایتی از این قشر، ارزیابی شده‌اند(۲۵). هورنر از طرحی که در نبراسکا با نام انجمن توسعه عملی- آموزشی رهبری توسط مددکاران اجرا شده است یاد کرده، رسالت این انجمن را افزایش کیفیت زندگی روستایی و کشاورزی، از طریق توسعه استعداد رهبری در کشاورزان ذکر می‌کند(۲۲). سیوایو جاناتان در پژوهشی کشاورزان منتخب سری‌لانکایی را به‌عنوان منابع اطلاعاتی، با دیگر منابع مانند رادیو، روزنامه، مقاله، جزوات کشاورزی، نمایش، روز مزرعه، کارکنان ترویج کشاورزی و سایرکشاورزان مقایسه کرده، اعلام می‌کند که کارکنان ترویج کشاورزی، کشاورزان منتخب، رادیو و کشاورزانی که در ارتباط با کشاورزان منتخب هستند، منابع بسیار مفیدی برای اطلاع رسانی به‌کشاورزان بوده، مابقی منابع، در مراتب بعدی اهمیت قراردارند(۲۶). پژوهشی انجام شده در کشور یمن، بر نقش برجسته‌ای که مددکاران برای انتشار تکنولوژی‌های مرتبط با آبیاری در این کشور داشته‌اند تاکید بسیار می‌کند(۱۹). پژوهش دیگری نیز مؤید این است که در پاکستان، از دهه ۱۹۵۰، به‌منظور مشارکت بیشتر روستاییان و افزایش کیفی و کمّی زندگی مردم، تعاونی‌های روستایی ایجاد شده و موفقیت این تعاونی‌ها را بیش از هر چیز در گرو فعالیت مددکاران دانسته، تأکید می‌کند که هر کجا از مددکاران استفاده شده است، این تعاونی‌ها توانسته‌اند به‌عنوان منبعی با ارزش در سطح جامعه عمل کنند(۱۸). در مطالعه‌ای که در بتسوانا انجام شده است، مددکاران ترویجی و رهبران روستایی را سرچشمه اطلاعات کشاورزان در زمینه‌های مختلف کشاورزی، سلامتی، استخدام و نظایر آن دانسته و در کل، آنها را افرادی کارا برای افزایش آگاهی روستاییان از موضوعات مرتبط با نیازهای اساسی زندگی‌شان تشخیص داده است(۲۳).

از جمله مطالعاتی که در ایران در ارتباط با رهبران محلی انجام شده است، پژوهش جوادیان و شهبازی است که نشان

[Downloaded from jcpp.iut.ac.ir on 2026-11-27]

[DOR: 20.1001.1.22518517.1387.12.46.31.5]

می‌دهد عامل سن و موقعیت اقتصادی رهبران محلی در موفقیت آنها برای پیشبرد برنامه‌های ترویجی و توسعه روستایی، بی‌تأثیر بوده، ولی سطح سوادشان را عامل مؤثری در موفقیت آنها دانسته است(۶). کارجویان نیز در بررسی و شناسایی عوامل تأثیرگذار برمشارکت مددکاران در فعالیت‌های آموزشی‌ـ ترویجی در شهرستان تالش، به‌این نتیجه رسیده است که بین متغیرهای مستقل آموزش، احساس مسئولیت، مشوق‌ها، ملاقات با مروج، دسترسی به نشریات آموزشی- ترویجی و سابقه مددکاری، با متغیر وابسته مشارکت مددکاران ترویجی در فعالیت‌های آموزشی-ترویجی، رابطه‌ای معنی‌دار و مثبت وجود دارد. اثر این متغیرها در رگرسیون چندمتغیره حدود ۵۰% تغییرات حاصله در متغیر وابسته را تبیین کرده است(۱۳). افتخاری با انجام پژوهش‌اش به‌این اعتقاد دست‌یافته است که رهبرانی که قوه ابتکار در مسایل مختلف را داشته و از صداقت و امانت‌داری برخوردار باشند، از موفقیت برخوردار می‌شوند(۱). در پژوهشی که مدیریت ترویج کشاورزی کشور در سال ۱۳۷۴ با هدف ارزشیابی مددکاران کل کشور به‌اجرا در آورد، مناسب‌ترین سطح تحصیل برای مددکاران را حداقل سیکل و مناسب‌ترین شغل برای آنها را دامداری دانسته است. هم‌چنین ویژگی‌هایی همچون تحصیلات بالا، باتجربه بودن، ریش‌سفید بودن، دامدار بودن و جوان بودن، بیشترین امتیاز را در این پژوهش برای موفقیت مددکاران داشته است(۹).

در مجموع، مرور پیشینه این پژوهش حکایت از این می‌کند که ایده استفاده از رهبران محلی، از دیرباز در بین مجریان برنامه‌های توسعه روستایی و کشاورزی مطرح بوده است. اهمیت رهبران محلی در ترویج کشاورزی آنقدر مهم است که از آن به‌عنوان "اصل رهبری در ترویج" یاد می‌کنند. از این جهت است که شاید یکی از شروط اساسی برای رسیدن به‌اهداف توسعه روستایی را انتخاب مددکاران توانمند دانسته‌اند که بدون آنها، تلاش در جهت رسیدن به‌توسعه را تلاشی بیهوده و در جهت اتلاف سایر عوامل تلقی کرده‌اند(۱۲).

مواد و روش‌ها

در این مطالعه که برای جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز آن از دو روش اسنادی و پیمایشی استفاده شده است، پس از تدوین اهداف، مفاهیم اصلی و واسطه را تعریف کرده، تا از یک‌سو، ارائه چارچوب تحقیق میسر شود و از سوی دیگر امکان ساخت شاخص‌های مورد نیاز پژوهش فراهم آید. برای وزن‌دهی به‌متغیرهای پژوهش و فاکتورهای تشکیل دهنده شاخص‌ها نیز از تحلیل عاملی استفاده شده است. متغیرهای پژوهش به‌دو دسته مستقل و وابسته تقسیم شده، متغیرهای مستقل شامل ویژگی‌های مددکار، ویژگی‌های منطقه و ویژگی‌های ساختاری ترویج می‌باشد.

موفقیت مددکاران ترویجی زن استان اصفهان نیز که متغیر وابسته این پژوهش است از طریق ارزیابی میزان دستیابی مددکاران به اهداف از پیش تعیین شده ـ تبیین شده در پروژه مددکاران ترویجی ـ اندازه‌گیری خواهد شد. این موفقیت در چهار حوزه "فعالیت‌های آموزشی"، "فعالیت‌های مرتبط با موضوع مشکل‌یابی"(مسئله یابی)، "فعالیت‌های اجتماعی و گروهی" و "فعالیت‌های ارتباطی مددکاران" بررسی شده، متناسب با هر حوزه، مفاهیم آن تبیین شده، با تعریف معرف‌های درجه یک، دو و سه، فرایند شاخص‌سازی صورت پذیرفت. برای هریک از معرف‌های درجه سه نیز تعدادی پرسش در قالب پرسش‌نامه طراحی گردید و در یک نمونه‌گیری اولیه، پایایی و روایی پرسش‌ها به‌آزمون گذارده شده، پرسش‌نامه نهایی تدوین گردید. این فرایند در جدول ۱ نشان داده شده است.

جامعه آماری و نمونه‌گیری

پس از نظرسنجی و مشورت با کارشناسان، مددکاران زن در سطح استان، جامعه آماری این پژوهش را از نظر میزان فعالیت به‌سه طبقه فعال، متوسط و ضعیف تقسیم‌بندی کرده، به‌این ترتیب، از ۲۶۱ مددکار ترویجی زنی که در استان فعالیت داشتند، ۱۲۸ نفر در گروه فعال، ۹۶ نفر در گروه با فعالیت

[Downloaded from jcpp.iut.ac.ir on 2026-11-27]

[DOR: 20.1001.1.22518517.1387.12.46.31.5]

جدول۱. چارچوب نظری پژوهش

نوع متغیر	مفاهیم اصلی	معرف درجه یک	معرف درجه دو	معرف درجه سه
مستقل	ویژگی‌های مددکار	فردی و خانوادگی	ویژگی‌های خانواده	تحصیلات و شغل همسر،پدر،مادر، عضویت اعضای خانوار در شورا، بومی بودن او و تعداد اعضای خانوار
			توانایی‌های مددکاری	آشنایی با منطقه، سابقه فعالیت، تحصیلات و رشته تحصیلی
		فرهنگی- اجتماعی	استفاده از وسایل ارتباطی	استفاده و تأثیرپذیری از تلویزیون،رادیو،روزنامه، و نشریات ترویجی
			مشارکت در امور فرهنگی- اجتماعی	مشارکت در مراسم سنتی و برپایی این مراسم در روستا، مشارکت در فعالیت‌های گروهی شامل کارگاه تولیدی، تشکل‌های رسمی و غیر رسمی و...، عضویت در شورا، شرکت در انتخابات سراسری و شورای اسلامی
			قدرت تصمیم گیری	ارتباط با نقاط شهری، استقبال خانواده از فعالیت‌های مددکاری
		اقتصادی	وضع اقتصادی	دارایی‌ها، سپرده گذاری در صندوق قرض الحسنه، تعداد مسافرت‌های خارج استانی و بهبود وضع مالی خانواده
			فعالیت‌های اقتصادی	شغل وکمک در فعالیت‌های کشاورزی
	ویژگی‌های منطقه	فرهنگی- اجتماعی		وجود کتابخانه،خانه ترویج، مدرسه ۳ مقطع، نشریات روزانه و آموزشی
		اقلیمی- کشاورزی		فاصله تا اولین شهر و اولین مرکز دهستان، جمعیت و تعداد خانوار
	ویژگی‌های ساختاری ترویج	مزایا و اهمیت		امتیازهای اقتصادی و فرهنگی- اجتماعی اهمیت امتیازها از نظر مددکار
		توانمندسازی	نوع آموزش‌ها	دوره‌ها، بازدیدها و سخنرانی‌های آموزشی
			کیفیت آموزش‌ها	کیفیت دوره‌ها، بازدیدها و سخنرانی‌های آموزشی
			اثر بخشی آموزش‌ها	اثر بخشی دوره‌ها، بازدیدها و سخنرانی‌های آموزشی
		ویژگی‌های انتخابی		ویژگی‌های گزینشی مددکار از نظر سازمان و مددکار
		رضایت مددکار از سازمان		حمایت، تامین بودجه، اعتبار، نظارت و ارزشیابی، ایجاد دلگرمی، آموزش‌های منظم مددکار، هدایت او به مسیرهای مشخص شده، مشارکت مددکار در اخذ تصمیمات سازمان، بازدید از فعالیت‌های‌مددکار.
وابسته	فعالیت‌های آموزشی		دوره‌های آموزشی	تعداد، روش آموزشی، شیوه برگزاری، اثربخشی، اداره کننده، قدمت، میزان استقبال و کیفیت جلسات مددکاران با زنان و متخصصین.
			بازدیدهای آموزشی	تعداد، کیفیت،اثربخشی، دعوت از افراد فعال و مشاغل وابسته
			توزیع نشریات	فعالیت مددکار در توزیع نشریات و نمایش فیلم
	شناسایی و حل مشکل			طریقه آگاهی از مشکلات، راه چاره و فعالیت در زمینه حل مشکل.
	فعالیت‌های اجتماعی		نمایشگاه، تشکل رسمی و غیر رسمی، صندوق قرض‌الحسنه، کارگاه تولیدی،کتابخانه	قدمت،مسئول، نحوه انتخاب مسئول، بانی، میزان ارتباط با تشکل‌های مشابه،فعالیت‌های مددکار،میزان استفاده در کار درآمد زا و غیر در آمدزا
	فعالیت‌های ارتباطی	ارائه آمار و اطلاعات	معرفی زنان نمونه	اطلاعات لازم برای کار تولیدی معرفی زنان درفعالیت‌های کشاورزی و غیرکشاورزی، اجتماعی و آموزشی
		ارتباط مؤثر	۱- با بهورزان	تعداد، روش آموزشی، شیوه برگزاری،اثربخشی، برگزار کننده
			۲- با شوراهای اسلامی	اداره کننده، قدمت، استقبال و کیفیت جلسات
			۳- با زنان روستایی	میزان تماس، بازدید از فعالیت‌های زنان

[Downloaded from jcpp.iut.ac.ir on 2026-11-27]

[DOR: 20.1001.1.22518517.1387.12.46.31.5]

متوسط و ۳۷ نفر در گروه با فعالیت ضعیف، به‌شرح جدول ۲، طبقه‌بندی شدند.

انتخاب نمونه از جامعه آماری مددکاران در دو مرحله انجام شد. نخست برای تعیین تعداد نمونه پژوهش، از روش نمونه‌گیری تصادفی و سپس، از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای با احتمال متغیر، برای تعیین شهرستان‌های مورد مطالعه استفاده شد. تعداد کل نمونه مددکاران، با دقت ۰/۰۵ و براساس فرمول کوکران، برابر با ۱۵۶ نفرشد که ۷۶ نفر از آنها در طبقه اول، ۵۸ نفردر طبقه دوم و ۲۲ نفر در طبقه سوم جای گرفتند. در انتخاب شهرستان‌ها نیز در طبقه اول، پنج شهرستان مبارکه، گلپایگان، اصفهان، دهاقان و تیران‌ـکرون؛ در طبقه دوم شش شهرستان فلاورجان، خوانسار، خمینی‌شهر، نجف‌آباد، شهرضا و فریدن؛ و در طبقه سوم، سه شهرستان چادگان، نطنز و اردستان انتخاب شدند. پس از آن، با تمام مددکاران فعال در این شهرستان‌ها مصاحبه شد.

روش جمع‌آوری اطلاعات

جمع‌آوری اطلاعات میدانی مورد نیاز پژوهش، از طریق دو نوع پرسش‌نامه‌های محقق‌ساخته به دست آمد. پرسش‌نامه نخست، پرسش‌نامه ساخته شده برای کسب اطلاعات در زمینه‌های امکانات فرهنگی ـ اجتماعی، شرایط اقلیمی و کشاورزی هر روستا بوده، و پرسش‌نامه دوم که شامل سه قسمت می‌شد، اختصاص به‌پرسش‌هایی داشت که برای آگاهی از مشخصات و ویژگی‌های مددکار، فعالیت‌های مددکاری او و کسب اطلاعاتی از ویژگی‌های ساختاری ترویج تدوین شده بود.

سؤالات پرسش‌نامه‌ها به‌صورت متغیرهای اسمی، ترتیبی و فاصله‌ای تدوین شده، در صورت لزوم، متغیرهای اسمی و فاصله‌ای به‌متغیرهای رتبه‌ای تبدیل شدند. متغیرهای اسمی به دست آمده از پرسش‌نامه‌ها، کدگذاری مجدد شده و رتبه‌بندی گردیدند. در صورتی که لزومی برای تبدیل متغیرهای اسمی وجود نمی‌داشت یا امکان تغییر آن فراهم نبود، به‌همان شکل از آنها استفاده می‌شد، لیکن این متغیرها با توجه به‌اهداف تحقیق، دسته‌بندی شده، به‌گروه‌های کوچک‌تر تبدیل گردیدند. متغیرهای اسمی و فاصله‌ای نیز رتبه‌بندی شده، به‌شکل طیف لیکرت درآمدند. برای سنجش میزان روایی و پایایی ابزار جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز تحقیق، در آغاز آزمونی مقدماتی با ۵۰ پرسش‌نامه انجام شد. به‌منظور بررسی پایایی ابزار اندازه‌گیری، از آلفای کرونباخ و برای اندازه‌گیری روایی آن از تحلیل‌عاملی و آماره K.M.O استفاده شد. ضرایب به دست آمده بدون استثنا مؤید وجود اعتماد و اطمینان بالا به ابزار جمع‌آوری اطلاعات و مفاهیم و سازه‌های به کار گرفته شده در آن است.

تحلیل آماری

با توجه به‌تعداد متغیرها، سطح سنجش آنها و استفاده از داده‌ها برای مقاصد توصیفی یا استنباطی، از روش‌های مختلفی به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده شده است. نرم‌افزارهای مورد استفاده در این تحقیق SPSS و Excel می‌باشد. روش‌های یک، دو و چند متغیره آماری استفاده شده در این پژوهش نیز شامل جداول توافقی، آزمون کای دو، ضرایب هم‌بستگی وکروسکال والیس، رگرسیون چندگانه و تحلیل مسیر می‌باشند(۱۴).

ساخت شاخص‌های موفقیت

موفقیت مددکاران به‌لحاظ علمی، از طریق ساخت چهار مولفه اصلی برای ارزیابی فعالیت‌های مددکاران، تحت عنوان، شاخص‌های" فعالیت‌های آموزشی"،"شناسایی و حل مشکلات"، "فعالیت‌های گروهی"و "فعالیت‌های ارتباطی مددکاران" قابل اندازه‌گیری شد. داده‌های جدول ۳ وزن هر یک از شاخص‌های ذکر شده و وزن سنجه‌های تشکیل دهنده آنها را به‌همراه روایی متغیرها و هم‌چنین پایایی ابزار اندازه‌گیری نشان داده است.

تبیین و توضیح چگونگی ساخت هر یک از شاخص‌های

[Downloaded from jcpp.iut.ac.ir on 2026-11-27]

[DOR: 20.1001.1.22518517.1387.12.46.31.5]

جدول ۲. تعداد مددکاران شهرستان‌های استان اصفهان به تفکیک شهرستان و سطح فعالیت

شهرستان‌های فعال		شهرستان‌های با فعالیت متوسط		شهرستان‌های با فعالیت ضعیف	
اسامی شهرستان‌ها	جمعیت	اسامی شهرستان‌ها	جمعیت	اسامی شهرستان‌ها	جمعیت
لنجان	۱۱	فلاورجان	۲۰	چادگان	۱۰
گلپایگان	۳۲	فریدن	۲۶	نطنز	۸
اصفهان	۱۷	خوانسار	۱۱	سمیرم	۸
دهاقان	۸	فریدونشهر	۱۱	اردستان	۵
کاشان	۲۲	آران و بیدگل	۷	نایین	۶
مبارکه	۱۱	خمینی شهر	۵		
تیران و کرون	۱۱	نجف آباد	۵		
برخوار میمه	۱۶	شهر رضا	۱۱		
کل	۱۲۸	کل	۹۶	کل	۳۷

جدول۳. چگونگی ساخت شاخص موفقیت

شاخص	وزن شاخص	شماره سنجه
فعالیت آموزشی	۰/۷۵۵	مفهوم واسطه
شاخص شناسایی و حل مشکل	۰/۶۶۷	مفهوم واسطه
فعالیت اجتماعی وگروهی	۰/۷۰۸	مفهوم واسطه
شاخص فعالیت‌های ارتباطی	۰/۷۶۰	مفهوم واسطه
Alpha=۰/۷۳۳	Sig=۰/۰۰۰	Bartlett=۱۷۱/۶۸۱	K.M.O=۰/۸۰۸

سازنده سازه موفقیت و وزن سنجه‌های مربوط به‌هر یک از آنها، به‌دلیل الزامات ناشی از محدودیت صفحات مقاله، در این نوشتار امکان‌پذیر نبوده، به‌همین دلیل باید به‌این بسنده کنیم که برای ساخت شاخص "فعالیت‌های آموزشی" ۲۳ سنجه، برای ساخت شاخص "شناسایی و حل مشکل" ۷ سنجه، برای ساخت شاخص "فعالیت‌های اجتماعی و گروهی" ۶ سنجه و برای ساخت شاخص "فعالیت‌های ارتباطی" ۱۸ سنجه به کار گرفته شد. ضرایب مربوط به‌روایی و پایایی متغیرها و اجزای تشکیل‌دهنده هر یک از شاخص‌ها نیز در حد بالا و کاملاً قابل قبولی به‌دست آمد. برای وزن‌دهی متغیرهای تشکیل دهنده هر شاخص نیز از روش تحلیل عاملی استفاده شد.

نتایج و بحث

داده‌های پژوهش، با توجه به‌نتایج تحلیل یک متغیره، ویژگی‌های جامعه آماری تحقیق را به‌شرح زیر و به‌اختصار قابل تبیین می‌کند. داده‌های جدول ۴ نشان می‌دهد که ۷۹/۴ درصد مددکاران در گروه سنی جوان، ۲۰ درصد در گروه سنی میان‌سال و ۰/۶ درصد در رده سنی سالمند قرار دارند. ۲۹ درصد مجرد، ۶۷ درصد متأهل و ۴ درصد مطلقه و یا همسر از دست داده‌اند. ۶۰ درصد مددکاران زیر دیپلم، ۲۸/۴ درصد دیپلمه، ۱۱/۶ درصد نیز مدرک تحصیلی‌شان بالاتر از دیپلم است. بررسی وضعیت اشتغال مددکاران، همسران، پدران و مادران آنها نشان می‌دهد که بیشترین فراوانی شغلی مددکاران، به‌ترتیب،

[Downloaded from jcpp.iut.ac.ir on 2026-11-27]

[DOR: 20.1001.1.22518517.1387.12.46.31.5]

جدول ۴. خصوصیات جامعه آماری

متغیر نوع		فراوانی	درصد
ترکیب سنی	جوان	۱۲۳	۷۹/۴
	میانسال	۳۱	۲۰
	سالمند	۱	۰/۶
وضعیت تأهل	مجرد	۴۵	۲۹
	متاهل	۱۰۴	۶۷/۱
	مطلقه	۶	۳/۹
میزان تحصیلات	بی سواد	۱۲	۷/۷
	کمتر از دیپلم	۸۱	۵۲/۳
	دیپلم	۴۴	۲۸/۴
	بالاتر از دیپلم	۱۸	۱۱/۶
شغل	خانه‌دار	۷۳	۴۷/۱
	قالیباف و بافنده	۱۵	۹/۷
	کشاورز	۱۸	۱۱/۶
	فعالیت‌های فرهنگی	۱۶	۱۰/۳
	کارمند، کارگر، پیشه ور	۲۵	۱۶/۱
	بیکار	۸	۵/۲

خانه‌داری، کشاورزی و کارمندی است و بیشترین فعالیت مادران آنها خانه‌داری می‌باشد. مددکاران در مقایسه با نسل قبلی خود، در زمینه فعالیت‌های اقتصادی، فعال‌تر شده، در انجام فعالیت‌های فرهنگی در روستا نیز از همسران خود فعال‌ترند. همسران مددکاران، نسبت به‌پدران‌شان، کمتر به‌فعالیت کشاورزی پرداخته، مشاغلی دیگر پیشه کرده‌اند، لیکن باز هم بیشترین سهم را در اشتغال آنها، کشاورزی دارد. کارمندی شغلی است که بیشتر از سایر مشاغل در مردان نسل جدید رشد داشته است.

۱. ارزیابی موفقیت مددکاران

در این ارتباط داده‌های جدول ۵ نشان می‌دهد که در مجموع، ۱/۳ درصد از مددکاران در انجام کارهای مددکاری خود هیچ‌گونه موفقیتی نداشته‌اند. ۴۱/۹ درصد از آنها موفقیت کمی داشته، موفقیت۵۰/۳ درصد از مددکاران در سطح متوسط ارزیابی شده است. یافته‌های پژوهش مؤید موفقیت فقط ۶/۵ درصد از مددکاران، در سطحی بالاتر از حد متوسط است.

در جدول ۶ نتایج سنجه‌های سازنده موفقیت نشان داده می‌شود. چنان‌چه ملاحظه می‌شود، مددکاران به‌ترتیب در زمینه "شناسایی و حل مشکلات"، "فعالیت‌های آموزشی"، "فعالیت ارتباطی"، "فعالیت اجتماعی" و نهایتا در "سایر فعالیت‌ها"، بالاتر از متوسط عمل‌کرده، در فعالیت‌های‌شان موفق بوده‌اند.

داده‌های جدول ۶ نشان می‌دهد که ۴۰ درصد از مددکاران، هیچ مشکلی را نه شناسایی کرده و نه به‌مراجع و مراکز ذی‌ربط انتقال داده‌اند، ۶۰ درصد از آنها در شناسایی، انتقال و حل مشکل اقدام کرده، که ۵۸ درصد از آنها در این ارتباط از موفقیت قابل قبول و بالایی برخوردار بوده‌اند.

از نظر انجام فعالیت‌های آموزشی نیز حدود ۳۹ درصد از

[Downloaded from jcpp.iut.ac.ir on 2026-11-27]

[DOR: 20.1001.1.22518517.1387.12.46.31.5]

جدول ۵. ارزیابی میزان موفقیت مددکار

موفقیت	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
اصلا فعالیتی نداشته	۲	۱/۳	۱/۳
کم	۶۵	۴۱/۹	۴۳/۲
متوسط	۷۸	۵۰/۳	۹۳/۵
زیاد	۸	۵/۲	۹۸/۷
خیلی زیاد	۲	۱/۳	۱۰۰
کل	۱۵۵	۱۰۰	

جدول ۶. میزان موفقیت مددکار در هر یک از مفاهیم سازنده شاخص موفقیت

	شناسایی و حل مشکل		فعالیت آموزشی		فعالیت گروهی		فعالیت ارتباطی		فعالیت‌های دیگر	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
اصلا	۶۲	۴۰	۱۴	۹	۲۲	۱۴/۲	۵۱	۳۲/۹	۹۶	۶۱/۹
کم	۰	۰	۴۶	۲۹/۷	۷۱	۴۵/۸	۲۷	۱۷/۴	۴۳	۲۷/۷
متوسط	۳	۱/۹	۵۲	۳۳/۵	۵۷	۳۶/۸	۴۹	۳۱/۶	۱۱	۹/۱
زیاد	۵۲	۳۳/۵	۲۹	۱۸/۷	۵	۳/۲	۱۸	۱۱/۶	۳	۱/۹
خیلی زیاد	۳۸	۲۴/۵	۱۴	۹	۰	۰	۱۰	۶/۵	۱	۰/۶
کل	۱۵۵	۱۰۰	۱۵۵	۱۰۰	۱۵۵	۱۰۰	۱۵۵	۱۰۰	۱۵۵	۱۰۰

مددکاران، کمتر از حد متوسط، ۳۳ درصد در حد متوسط و تنها نزدیک به ۲۸ درصد فعالیت آموزشی‌شان بالاتر از حد متوسط ارزیابی شده است.

در زمینه فعالیت‌های گروهی- اجتماعی هم ۶۰ درصد از مددکاران، موفقیت‌شان کمتر از متوسط، نزدیک ۳۷ درصد متوسط و فقط ۳/۲ درصد فعالیت گروهی‌شان در حد بالا بوده‌است.

۵۰ درصد از مددکاران از نظر فعالیت ارتباطی فعالیت اندکی داشته‌اند، حدود ۳۲ درصد فعالیت‌شان متوسط و ۱۸ درصد نیز فعالیتی در حد زیاد و بسیار زیاد داشته‌اند.

با توجه به‌نتایج آزمون کروسکال‌والیس، مندرج در جدول ۷، از بین سنجه‌های سازنده شاخص "فعالیت‌های ارتباطی"، مددکاران بیشترین ارتباط را با متخصصین و مروجین داشته و پس از آن میزان ارتباط آنها "با نهادهای داخل روستا" مانند شوراهای روستایی و مراکز و خانه‌های بهداشت، قرار دارد. میزان "ارتباط مددکاران با زنان روستایی" نیز در مرتبه بعدی است. از نظر اثر بخش بودن ارتباط نیز ارزیابی‌های انجام شده از طریق آزمون‌های مربوطه نشان می‌دهد که به ترتیب، "ارتباط مددکاران با مروجین"، سپس "ارتباط آنها با زنان روستایی" و در آخر "ارتباط‌شان با نهادهای محلی"از اثربخشی بیشینه‌ای برخوردار بوده‌است.

در مقایسه فعالیت‌های متفاوت آموزشی-ترویجی که توسط مددکاران انجام می‌شود، آزمون‌های آماری انجام شده بیان‌گر این‌است‌که تفاوت معنی‌داری بین فعالیت‌های مختلف آموزشی-ترویجی مددکاران وجود دارد. با نگاهی به‌میانگین‌های به‌دست آمده، مندرج در جدول ۸، به‌این نتیجه می‌رسیم که

[Downloaded from jcpp.iut.ac.ir on 2026-11-27]

[DOR: 20.1001.1.22518517.1387.12.46.31.5]

جدول ۷. مقایسه میزان ارتباط مددکار با مروجین، زنان و نهادهای محلی واثربخشی این ارتباط

		تعداد	میانگین
میزان ارتباط مددکار با	مروجین	۱۵۵	۲۶۵/۸۰
	نهادهای محلی	۱۵۵	۲۳۵/۰۳
	زنان روستایی	۱۵۵	۱۹۸/۱۷
		Sig=۰/۰۰۰	H=۲۱/۱۶۱
میزان اثر بخشی ارتباط مددکار با	مروجین	۱۵۵	۲۷۹/۲۶
	زنان روستایی	۱۵۵	۲۱۳/۹۵
	نهادهای محلی	۱۵۵	۲۰۵/۷۸
		Sig= ۰/۰۰۰	H= ۳۰/۷۷۴

جدول۸. بررسی تفاوت میزان مشارکت مددکاران در فعالیت‌های آموزشی- ترویجی

	نوع فعالیت	تعداد	میانگین
میزان مشارکت مددکاران در	تشکل‌های رسمی	۱۵۵	۱۲۶۷/۶۲
	صندوق تعاونی و قرض‌الحسنه	۱۵۵	۴۶۲/۹۵
	کتابخانه	۱۵۵	۴۶۲/۲۲
	کارگاه تولیدی	۱۵۵	۴۵۰/۹۲
	تشکل‌های غیر رسمی	۱۵۵	۴۳۱/۹۱
	نمایشگاه صنایع دستی	۱۵۵	۴۲۱/۶۶
		۹۳۰	
H=۳۶/۴۴۹	Sig=۰/۰۰۰		

مددکاران به‌ترتیب در "تشکل‌های رسمی"، "صندوق‌های تعاونی و قرض‌الحسنه‌ها"، "کتابخانه‌ها"، "کارگاه‌های تولیدی"، "تشکل‌های غیر رسمی" و در "برپایی نمایشگاه‌های صنایع دستی" فعالیت دارند.

۲. ارزیابی عوامل مؤثر بر موفقیت مددکاران

پس از بررسی موفقیت و شاخص‌های سازنده آن، به‌ارزیابی اثر هر یک از متغیرهای مستقل پژوهش بر موفقیت مددکاران پرداخته، نتایج حاصل از آزمون تأثیر عوامل مختلف بر موفقیت مددکاران، در جدول ۹، در ۴ بخش خلاصه شده است.

براساس داده‌های جدول ۹ ، "نوع شغل و سابقه فعالیت‌های مددکاران" بر موفقیت آنها تأثیرگذار بوده، "بقیه ویژگی‌های شخصی و فردی آنها" بر موفقیت‌شان بی‌تأثیر می‌باشد. کارجویان نیز در تحقیق خود پی‌برده است که سابقه مددکاران بر مشارکت آنها در فعالیت‌های آموزشی- ترویجی تأثیر مثبت و معنی‌دار دارد(۱۳). خسروی‌پور نیز در پژوهش خود به‌این نتیجه رسیده است که انجام فعالیت‌های کشاورزی توسط رهبر در جوامع روستایی، تأثیر مثبت و معنی‌داری بر موفقیت رهبران محلی دارد(۷). از بین ویژگی‌های خانوادگی مددکاران، تنها "وضع اقتصادی آنها" بر موفقیت‌شان تأثیرگذار است. نکته‌ای که خسروی‌پور نیز کم و بیش در تحقیق خود بر آن صحه گذارده، لیکن جوادیان به‌بی‌اثر بودن آن در پژوهش

[Downloaded from jcpp.iut.ac.ir on 2026-11-27]

[DOR: 20.1001.1.22518517.1387.12.46.31.5]

جدول ۹. رابطه متغیرهای تحقیق برمیزان موفقیت مددکاران

			c^2	ضرایب میزان ارتباط
ویژگی‌های مددکاران	فردی و خانوادگی	تحصیلات	۲۶/۶۸^{ns}	
		رشته تحصیلی	۴۰/۵۸^{ns}	
		تحصیلات همسر	۲۱/۹۱^{ns}	
		تحصیلات پدر	۴۹/۹۹^{ns}	
		تحصیلات مادر	۷/۳۴^{ns}	
		بومی بودن	۵/۸۶^{ns}	
		سن		P =۰/۰۹^{ns}
		شغل اقتصادی	۷۳/۴۱*	F=۰/۶۹**
		تعداد اعضای خانوار	۱۸/۳۳^{ns}	
		سابقه فعالیت	۴۲/۷۶*	S =۰/۳۶**
		وضعیت‌اقتصادی		P =۰/۳۰**
	فرهنگی و اجتماعی	شناسایی مسایل	۹۰/۴۴**	S =۰/۷۱**
		حل مسایل و مشکلات	۹۳/۲۰**	S =۰/۶۹**
		انجام فعالیت گروهی مددکاران		P =۰/۶۴**
		معرفی مولدین	۳۲/۹۹ ^{ns}	
		تصمیم‌گیری سازمان	۲۳/۲۷ ^{ns}	
		عضویت در شورا	۲۶/۳۸^{ns}	
ویژگی‌های منطقه	فرهنگی و اجتماعی	وجود کتابخانه	۱۶/۴۴**	f=۰/۳۳**
		وجود نشریه	۱۹/۸۹ ^{ns}	
	اقلیمی اکولوژیکی	جمعیت روستا	۸/۲۲^{ns}	
		فاصله تا اولین مرکز دهستان	۱۵/۱۷^{ns}	

ns : بدون رابطه معنادار * : معناداری در سطح ۹۵ درصد **: معناداری در سطح ۹۹ درصد

f= fhi S= Spearman correlation P= Pearson correlation

خود رسیده است(۶ و۷). از میان ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی مددکاران نیز "شناسایی مسائل و مشکلات حوزه فعالیت"، "اقدام برای حل مسائل و مشکلات حوزه‌ی فعالیت"،" انجام فعالیت‌های گروهی" و "وجود کتابخانه در روستا" بر موفقیت مددکاران تأثیرگذار می‌باشد. در این زمینه کارجویان در تحقیق خود پی‌برده است که احساس مسئولیت مددکاران در قبال روستاییان بر مشارکت آنها در فعالیت‌های آموزشی- ترویجی‌شان مؤثر بوده است(۱۳). خسروی‌پور و جوادیان نیز در مطالعات‌شان به‌این نتیجه رسیده‌اند که توانایی‌های فنی رهبران محلی در میزان موفقیت آنها مؤثر می‌باشد(۶ و۷).

هم‌چنین داده‌های جدول۹ نشان می‌دهد که "تحصیلات"، "بومی بودن"، "سن" و "تعداد اعضای خانوار" بر موفقیت مددکاران بی‌تأثیر بوده است. در ارتباط با اثر تحصیلات بر موفقیت مددکاران، یافته‌های جوادیان مؤید این است که سطح

[Downloaded from jcpp.iut.ac.ir on 2026-11-27]

[DOR: 20.1001.1.22518517.1387.12.46.31.5]

سواد رهبران در موفقیت آنها برای پیشبرد برنامه‌های ترویجی و توسعه روستایی مؤثر می‌باشد(۶)، نکته‌ای که مطالعه کارجویان نیز هم‌چون این پژوهش، آن‌را مورد تأیید قرار نداده است(۱۳).

تحلیل مسیر

نتایج تحلیل مسیر، که در جدول ۱۰ نشان داده می‌شود، بیانگر این است که به‌ترتیب "وجود فعالیت‌های مشارکتی در روستا"، "وضعیت اقتصادی خانوار مددکار"، "آموزش‌های منظمی که به‌مددکار داده می‌شود" و "نظارت و ارزشیابی سازمان بر کار مددکار"، "شغل اقتصادی مددکار "و "تشویق مددکار به فعالیت‌های مشارکتی در روستا توسط خانواده"، متغیرهای اثرگذار برمیزان موفقیت مددکاران هستند. "وجود فعالیت‌های مشارکتی در روستا"و "وضعیت اقتصادی خانوار مددکار"، عوامل مهمی هستند که زمینه لازم را برای فعالیت مددکاران فراهم می‌کنند. جای شکی نیست که حداقل شرط لازمی که باید برای انجام موفقیت‌آمیز هر کاری، و از جمله فعالیت‌های مددکاری در نظر گرفته شود، وجود آرامش، اطمینان و ایجاد بسترهای مادی و معنوی مناسب برای انجام فعالیت است. در واقع مددکاران برای شروع به‌کار، باید از پیش‌زمینه‌های مادی لازم و یا داشتن یک شغل با حقوق مناسب، و هم‌چنین از حمایت خانواده و دوستان و نیز از حمایت سازمان برخوردار باشند، تا هم انگیزه برای فعالیت و اطمینان به‌اثربخشی و قدرت ریسک‌پذیری کار را داشته باشند، و هم آرامش روحی و روانی لازم را به دست آورند. وجود فعالیت‌های مشارکتی در روستا نیز به‌نظر می‌رسد زمینه‌ساز همراهی، همدلی و همکاری افزون‌تری شده، در نتیجه بستر لازم برای کمک بیشتر به‌مردم را، از طریق فعالیت‌های مددکاریِ مددکاران، فراهم می‌سازد. چنانچه داده‌های جدول ۱۰ گواهی می‌دهد، برای موفقیت مددکاران، هم عامل خانواده و هم سازمان مؤثر می‌باشند. این داده‌ها هم‌چنین بیانگر این‌است‌که آموزش، نقش عمده‌ای در جهت بهبود و افزایش کارآمدی فعالیت‌های مددکاری، بازی کرده، باعث افزایش توانمندی مددکاران می‌شود.

متغیرهای بررسی شده این پژوهش در مجموع، ۵۶/۴ درصد از تغییرات متغیر موفقیت را تبیین می‌کنند. آماره فیشر نیز در سطح ۹۹ درصد، نشان‌دهنده رابطه‌ای کاملاً معنی‌دار بین متغیرهای مستقل موجود در مدل، و متغیر وابسته است.

برای به دست آوردن تأثیر متغیرهای غیرمستقیم و مستقل بر متغیر وابسته میزان موفقیت نیز، برای تک تک متغیرهای مستقل به‌همان روش ذکر شده، مدلی تهیه شد که در آن هر کدام از متغیرهای مستقل در جایگاه متغیر وابسته گذارده شده، اثر متغیرهای دیگر بر آن سنجیده می‌شود. نتایج به دست آمده در جدول ۱۰ نشان داده شده است.

داده‌های جدول ۱۰ و هم‌چنین نمودار ۱، نشان می‌دهند که"وجود فعالیت‌های مشارکتی در روستا"، بیشترین تأثیر را بر موفقیت مددکاران گذارده است. هم‌چنین، متغیرهای "آموزش منظم به مددکار"، "وضعیت اقتصادی خانواده مددکار"، "شغل مددکار"، "نظارت و ارزشیابی بر کار مددکار" و "نظر مثبت خانواده به فعالیت‌های مددکاری"، متغیرهایی هستند که به‌ترتیب بیشترین تأثیر را در موفقیت مددکاران داشته‌اند. اثر غیرمستقیم سایر متغیرهای پژوهش نیز بر موفقیت مددکاران، در جدول ۱۰، به‌ترتیب تأثیرشان نشان داده شده است. به‌هر روی، در زمینه ارزیابی چگونگی تأثیر همه جانبه هر یک از متغیرهای ذکر شده بر فعالیت‌های مددکاری در روستاها، انجام پژوهش‌های علمی، کاملاً قابل توصیه و پشتیبانی است.

نتایج پژوهش هم‌چنین مؤید این است‌که "قدمت فعالیت مددکاری" و "تحصیلات همسران مددکاران" به‌عنوان عامل بازدارنده در موفقیت مددکاران، محسوب می‌شوند. در واقع، با افزایش سابقه‌ی فعالیت مددکاری و با بالاتر رفتن سطح تحصیلات همسران مددکاران، به‌نظر می‌رسد که از یک‌سو، به‌دلیل تداوم فعالیت و شاید به‌واسطه یک‌نواخت شدن کار، مددکاران آن شور و شوق نخستین را از دست داده، و از سوی دیگر، چه‌بسا که با افزایش سطح تحصیلات همسران آنها، توقع‌شان در مورد فعالیت‌های همسران‌شان تغییر می‌کند. به‌هر

[Downloaded from jcpp.iut.ac.ir on 2026-11-27]

[DOR: 20.1001.1.22518517.1387.12.46.31.5]

جدول ۱۰. تبیین اثرات مستقیم و غیر مستقیم متغیرهای مستقل بر متغیر میزان موفقیت مددکار

متغیر	اثر مستقیم	اثر غیر مستقیم	مجموع
وجود فعالیت‌های مشارکتی در روستا	۰/۴۴۰	-	۰/۴۴۰
آموزش منظم به مددکار	۰/۲۲۰	۰/۰۵	۰/۲۷۲
وضعیت اقتصادی خانوار مددکار	۰/۲۲۴	-	۰/۲۲۴
شغل مددکار	۰/۱۵۶	۰/۰۵	۰/۲۰۱
نظارت و ارزشیابی بر کار مددکار	۰/۱۷۶	-	۰/۱۷۶
نظر مثبت خانواده به فعالیت‌های مددکاری	۰/۱۳۲	-	۰/۱۳۲
بازدید سازمان جهاد کشاورزی از فعالیت‌های مددکار	-	۰/۱۰۲	۰/۱۰۲
مشارکت مددکار در فعالیت‌های آموزشی_ ترویجی مربوط به زنان	-	۰/۰۶۹	۰/۰۶۹
همکاری مددکار در کارهای کشاورزی	-	۰/۰۵۵	۰/۰۵۵
شرکت مددکار در انتخابات سراسری	-	۰/۰۴۹	۰/۰۴۹
ایجاد دلگرمی برای مددکار از طرف سازمان	-	۰/۰۴۴	۰/۰۴۴
مشارکت مددکار در صندوق قرض‌الحسنه	-	۰/۰۴۱	۰/۰۴۱
تعداد افرادی که در خانواده مددکار شغل درآمد زا دارند	-	۰/۰۳۶	۰/۰۳۶
تعداد اعضای خانوار مددکار	-	۰/۰۳۲	۰/۰۳۲
عضویت مددکار یا یکی از اعضای خانواده او در شورای اسلامی روستا	-	۰/۰۲۹	۰/۰۲۹
تامین بودجه و اعتبار برای فعالیت‌های مددکار	-	۰/۰۲۷	۰/۰۲۷
تحصیلات همسر مددکار	-	-۰/۰۳۵	-۰/۰۳۵
سابقه فعالیت مددکاری	-	-۰/۰۲۸	-۰/۰۲۸

روی بررسی و کنکاش علمی در جهت آگاهی بیشتر از دلایل یک چنین واقعیتی، می‌تواند در دستور کار برای انجام تحقیقات علمی بعدی باشد. در مجموع و از ماحصلِ بررسی و تحلیل داده‌های به دست آمده از میدان پژوهش، و هم‌چنین نشست‌هایی که با تک‌تکِ مددکاران و بسیاری از دست‌اندرکاران ترویج در سازمان‌های متولی و یا مرتبط با آن داشته‌ایم، شاید این اجازه را به دست آورده باشیم تا نکات زیر را در جهت افزایش کارآمدی مددکاران و فعالیت‌های آنها، خاطر نشان سازیم:

ـ در ارتباط با انتخاب مددکاران، توصیه می‌شود از میان زنان روستایی افرادی انتخاب شوند که به‌لحاظ اقتصادی کمتر دغدغه‌ی معیشت خود و یا خانواده خود را داشته باشند، زیرا نتایج پژوهش نشان می‌دهد که گرفتاری اقتصادی مددکاران به کاهش اثربخشی فعالیت آنها منجر شده، و یا این که اصولاً فعالیت مددکاران را به‌تعطیلی کشانده است. نکته دیگری که در انتخاب مددکار باید به‌آن توجه شود، داشتن فعالیت‌های غیر از خانه‌داری مددکار است. یکی از شرایط انتخاب مددکاران می‌تواند انجام فعالیت‌های اقتصادی و یا فعالیت‌هایی خارج از خانه، در زمینه‌های مختلف باشد.

ـ به‌منظور افزایش کارایی مددکاران، باید در نخستین گام، آنها را به‌اهالی روستا معرفی کرده، تعریف دقیق و منسجمی از فعالیت‌های مددکاری، هم برای خود مددکاران و هم برای مخاطبان آنها تبیین شود. هم‌چنین، ضمن این که مددکاران باید از آموزش‌های منظم و علمی در زمینه‌های مختلف، برخوردار گردند؛ لازم است در هر شهرستان نیز جلسات ماهانه‌ای با حضور مددکاران برپا شده و مددکاران پس از ارائه گزارش

[Downloaded from jcpp.iut.ac.ir on 2026-11-27]

[DOR: 20.1001.1.22518517.1387.12.46.31.5]

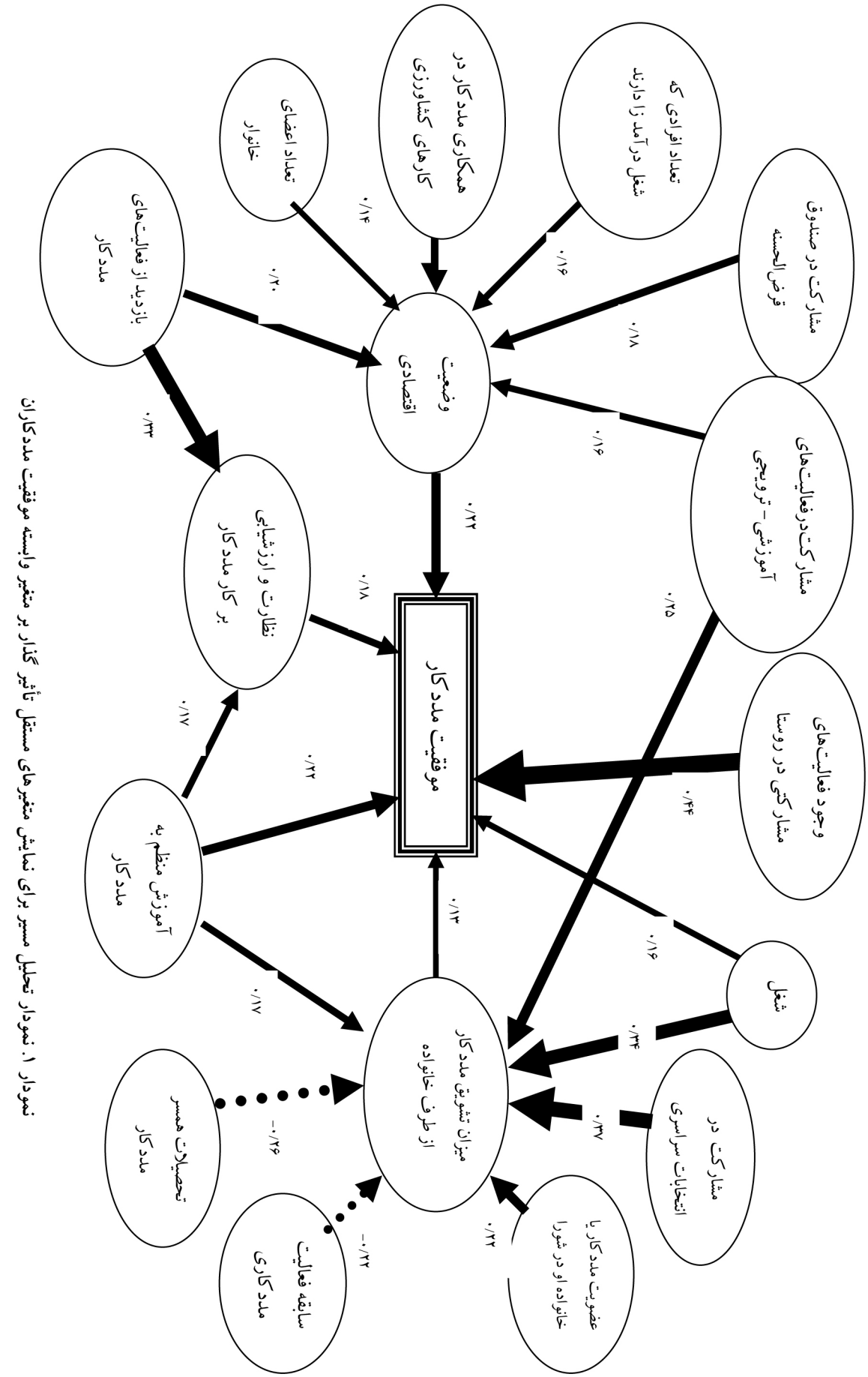

نمودار ۱. نمودار تحلیل مسیر برای نمایش متغیرهای مستقل تأثیر گذار بر متغیر وابسته موفقیت مددکاران

[Downloaded from jcpp.iut.ac.ir on 2026-11-27]

[DOR: 20.1001.1.22518517.1387.12.46.31.5]

فعالیت‌های خود، از اظهار نظر و داوری همکاران‌شان برخوردار شده، همه بتوانند از تجربیات یکدیگر بهرمند گردند. در این زمینه وجود گاه‌نامه‌ای تخصصی در ارتباط با فعالیت‌ها و وظایف مددکاران نیز می‌تواند موجد ارتباطی فراگیر و گسترده بین مجموعه‌ی مددکاران کشور شود. ایجاد محیط‌هایی مشخص برای فعالیت مددکاران، نظیر خانه ترویج و کتابخانه هم می‌تواند در این ارتباط بسیار مفید باشد. با توجه به‌دستاوردهای این پژوهش، کتابخانه‌های روستایی از جمله مراکزی هستند، که نقش مددکاران در آنها، پررنگ شده، آنها می‌توانند فعالیت‌های بیشتری انجام دهند. هم‌چنین می‌توان از وجود مددکاران در زمینه‌های تصمیم‌گیری برای مناطق روستایی استفاده کرده، ضمن نظارت و ارزشیابی از فعالیت‌های‌شان، تشویق‌های لازم در مورد آنها به عمل آید تا بانی فعالیت‌های مؤثرتر در روستاها شده، با دلگرمی بیشتری به فعالیت‌های خود ادامه داده، منشاء خدمات بزرگی گردند.

ـــ نظر به این که ارتباط مددکاران با زنان از نظر مقدار کمتر از نهادهای داخل روستاست ولی دارای اثربخشی بیشتر است، مددکاران باید تشویق به‌برقراری ارتباط افزون‌تر با زنان روستایی شده، از این طریق، مشکلات روستا و زنان آن را، به مراکز تصمیم‌گیری و سازمان‌های مرتبط با فعالیت‌های توسعه‌ای و ترویجی انتقال دهند، زیرا با توجه به‌نتایج به دست آمده از این پژوهش، مددکارانی که مسئله‌یابی کرده، مشکلات را به‌مراکز و مراجع ذی‌ربط منتقل کرده‌اند، موفقیت بیشری داشته‌اند. با توجه به وجود فعالیت‌های مشارکتی در روستا و اثر بسیار بالای آن بر موفقیت مددکاران نیز لازم است در هر روستا یا در مرکز هر دهستان، زمینه‌سازی برای برپایی، بسط و گسترش فعالیت‌های گروهی، مانند کارگاه‌های تولیدی ویژه بانوان، با توجه به امکانات هر منطقه از اولویت برخوردار شود. مددکاران باید از زنان روستایی برای کمک در فعالیت‌های‌شان دعوت کنند تا باعث مشارکت گام به گام زنان شده و فعالیت‌ها در سطح روستا به نحو مطلوب‌تری انجام شود، چرا که، چون خود زنان در آن فعالیت‌ها شرکت داشته‌اند، احساس مسئولیت بیشتری کرده، مشکلات جانبی آن، از قبیل نپذیرفتن مددکار و یا ایجاد مشکل بر سر راه فعالیت او، به وجود نخواهد آمد.

منابع مورد استفاده

۱. افتخاری، م. ۱۳۷۳. مطالعه دیگاه صاحبنظران پیرامون ویژگی‌های رهبران محلی. مجموعه مقالات هفتمین سمینار ترویج کشاورزی،کرمان.

۲. امینی، ا. م. و م.ع. احمدی شاپورآبادی. ۱۳۸۶ . اشتغال زنان روستایی در دو شهرستان برخوار- میمه و فلاورجان استان اصفهان و تأثیر آن بر خوداتکائی اقتصادی آنها، مجله مطالعات زنان، دانشگاه الزهرا(س)، صفحات ۱- ۲۹.

۳. بنکدار، ط. و ی. هاشمی. ۱۳۸۳. مروجین زن روستایی(بررسی اثربخشی آنان در آذربایجان غربی)، جهاد ۲۶۵: ۲۷-۳۳.

۴. بی‌نام، ۱۳۸۰. *طرح تقویت شبکه ملی ترویج: پروژه مددکاران ترویجی*. انتشارات وزارت جهاد کشاورزی(معاونت ترویج و نظام بهره‌برداری).

۵. بی نام، ۱۳۷۵. سرشماری عمومی نفوس و مسکن، شناسنامه آبادی‌های کشور، شهرستان سمیرم، فریدن، فریدونشهر، اردستان، کاشان، گلپایگان، نطنز، برخوار و میمه، خوانسار، لنجان، نایین، نجف آباد، شهرضا، فلاورجان، مبارکه، اصفهان، خمینی‌شهر، استان اصفهان، انتشارات مرکز آمار ایران.

۶. جوادیان، ا. و ا. شهبازی. ۱۳۷۴. بررسی نقش رهبران محلی در پیشبرد برنامه‌های ترویجی و توسعه روستایی در جنوب استان خراسان، مجموعه مقالات هشتمین سمینار ترویج کشاورزی، تبریز.

۷. خسروی‌پور، ب. و ا. شهبازی. ۱۳۷۴. بررسی نقش رهبران محلی در ترویج فنون و روش‌های نوین کشاورزی در روستاهای

[Downloaded from jcpp.iut.ac.ir on 2026-11-27]

[DOR: 20.1001.1.22518517.1387.12.46.31.5]

منطقه گتوند شهرستان شوشتر در استان خوزستان, مجموعه مقالات هشتمین سمینار ترویج، تبریز.

۸. روح‌الهی، ح. ۱۳۷۷. بررسی میزان کیفیت و بـه کـارگیری برنامـه‌هـای آمـوزش مولـدین روسـتایی وزارت کـشاورزی از دیـدگاه مددکاران ترویجی روستاهای شهرستان بابلسر، پایان نامه کارشناسی ارشد علوم انسانی، دانشکده علوم تربیتی، دانـشگاه تربیـت معلم، تهران.

۹. روشنایی، ع. ۱۳۷۴. ارزشیابی مروجین روستایی، طرح پژوهشی و مشارکت دولتی، مدیریت ترویج و مشارکت دولتی، تهران.

۱۰.شهبازی، ا. ۱۳۴۵. مقدمه‌ای بر آموزش و ترویج و توسعه شیوه‌های نوین در روستاها. انتشارات دانـشکده کـشاورزی و دام‌پـروری رضاییه.

۱۱.شهبازی، ا. ۱۳۷۰. *مرجع ترویج کشاورزی*(ترجمه). انتشارات سازمان ترویج کشاورزی، تهران.

۱۲.طاهر زاده، م. ۱۳۷۳. نقش مددکاران ترویجی. مجموعه خلاصه مقالات هفتمین سمینار ترویج کشاورزی.

۱۳.کارجویان، س. ۱۳۷۵. بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت مددکاران ترویجی در فعالیت‌های آموزشی-ترویجی شهرستان تالش. پایـان نامه کارشناسی ارشد ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران.

۱۴.کلانتری، خ. ۱۳۸۲. *پردازش و تحلیل داده‌ها در تحقیقات اجتماعی و اقتصادی*. انتشارات شریف، تهران.

۱۵.میرمعزی، م. ۱۳۷۴. بررسی ضرورت به کارگیری مـروج زن از دیـدگاه مـددکاران ترویجـی زن اسـتان گـیلان. مجموعـه مقـالات هشتمین سمینار ترویج، تبریز.

۱۶.نائبی، م.ع. ۱۳۷۰. *مدیریت آموزشی در رفتار سازمانی*(ترجمه). انتشارات دانشگاه شهید چمران اهواز.

17. Anonymous. 2001. NS Department of Agricultural and Fisheries. “History of education services branch”. available online http://www.gov.ns.ca/nsaf/elibrary/archive/eshistory/chap5.htm.
18. Anonymous. 2003. Opertionallilingagricultural reform in south Asia? A case study of Pakistan, Ministry of Agricultural of India, available online http://worldbank.org/wbi/sdruralpoverty/ag-extension/plenary/pakistan
19. Anonymous. 2003. Appropriateness of training and visit extension method for rained agriculture. Internation fund for Agricultural Development (IFAD) available online http://www.ifad.org
20. Bolton, E. 1987. extension trains leaders to connect with people and solve problems. Uf 352-392. available online http://pdec.ufl.edu/library/FY95/WX00230.html.
21. Horne, P. and S. Warner. 1998 .participatory approaches to agricultural technology development in sloping land. available online . http://www.agent.org/library/eb456.html.
22. Horner, J. T. 1984. Developing Effective Agricultural Leaders. J. Exten. 22(6).
23. Mooko, N.P. 2005.The information behaviors of rural women in Botswana. Library & Information Sci. Res. 27: 115-127.
24. Rost, J. C. 1991. leadership for the 21st Century. New York.
25. Schulman, M. D. and P. S. Armstrong. 1990. Targeting farmers for stress reduction. J. Exten. 28(2):1-6.
26. Sivayoganathan, C. 1985. Traning and visit system in Sri Lanka: The relative importance of contact farmer as a source of rice production in formation. Agric. Admin. 18(3): 127-135
27. Sorensen, T. and R. Epps. 1996. Leadership and local development: dimensions of leadership in four central queensland towns Elsevier Science. J. Rural Stud 12(2): 113-125.
28. Theres, S. M. 2003. Wealth ranking in the Gambia: which households participated in the FITT programme?, available online. http://www.iied.org/NR/agbioliv/pla_notes/pla_backissues/documents/plan_01502.PDF
29. http://hdr.undp.org/hdr2006/pdfs/report/HDR_2006_Tables.pdf

[Downloaded from jcpp.iut.ac.ir on 2026-11-27]

[DOR: 20.1001.1.22518517.1387.12.46.31.5]